

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

รายงานผลการดำเนินการ

โครงการสัมมนาวิชาการเพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์
ในการสนับสนุนภารกิจของฝ่ายนิติบัญญัติ
เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมาย
ตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2560”

จัดทำโดย

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

คำนำ

รายงานผลการดำเนินการโครงการสัมมนาวิชาการเพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนภารกิจของฝ่ายนิติบัญญัติ เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560” จัดทำขึ้นเพื่อรายงานผลการดำเนินโครงการสัมมนาวิชาการฯ ซึ่งจัดเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2567 เวลา 08.30–12.00 นาฬิกา ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (โปรแกรม Zoom) ซึ่งมีรายละเอียดประกอบด้วย โครงการและกำหนดการ สรุปสาระสำคัญของการเสวนาและนำเสนอผลงานวิจัย ผลการประเมินความพึงพอใจ รายชื่อผู้เข้าร่วมโครงการสัมมนาวิชาการ และประมวลภาพกิจกรรมการจัดโครงการสัมมนาวิชาการ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รวมถึงเผยแพร่ผลงานวิจัยและส่งเสริมการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อการสนับสนุนภารกิจด้านการตรากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติต่อไป

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
สำนักวิชาการ
พฤษภาคม 2567

สารบัญ

คำนำ.....	ก
สารบัญ.....	ข
ส่วนที่ 1 โครงการและกำหนดการ.....	1
ส่วนที่ 2 สรุปสาระสำคัญการเสวนาและนำเสนอผลงานวิจัย.....	6
ส่วนที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจ.....	16
ส่วนที่ 4 รายชื่อผู้เข้าร่วมโครงการสัมมนาวิชาการ.....	20
ส่วนที่ 5 ประมวลภาพกิจกรรมการจัดโครงการสัมมนาวิชาการ.....	24

ส่วนที่ 1

โครงการและกำหนดการ

โครงการสัมมนาวิชาการเพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนภารกิจของฝ่ายนิติบัญญัติ เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560”

1. หลักการและเหตุผล

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนถือเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 77 ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนิติบัญญัติมากขึ้น โดยกำหนดให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายก่อนที่จะมีการตรากฎหมายทุกฉบับ เพื่อนำความคิดเห็นนั้นมาวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายอย่างรอบด้าน และเป็นระบบ และนำมาประกอบการพิจารณาในกระบวนการตรากฎหมายทุกขั้นตอน ซึ่งหลักการดังกล่าวถือเป็นการยกระดับกระบวนการออกกฎหมายของประเทศไทยเพื่อให้ได้กฎหมายที่มีคุณภาพสอดคล้องกับแนวคิดกฎหมายที่ดี (Good Regulatory) และสะท้อนเจตจำนงร่วมกันของประชาชนในสังคม อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติที่ผ่านมาพบประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ ทั้งกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมาย โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้เกี่ยวข้องที่แท้จริงในการแสดงความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายหรือเสนอข้อมูลต่อร่างกฎหมายอย่างครอบคลุม ครบถ้วนและตรงประเด็น ประกอบกับวิธีการและระยะเวลาในการรับฟังความคิดเห็น จำนวนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือผู้เกี่ยวข้องกับร่างกฎหมาย รวมทั้งช่องทางการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่อร่างกฎหมายยังไม่ครอบคลุมเพียงพอที่จะสะท้อนความคิดเห็นของประชาชนต่อร่างกฎหมายเท่าที่ควร เนื่องจากขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกลไกที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพของรายงานผลการรับฟังความคิดเห็นและรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายที่จะนำมาประกอบการพิจารณาในกระบวนการตรากฎหมายของรัฐสภา ทำให้ผลของการออกกฎหมายได้กฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน หรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเกินความจำเป็น ส่งผลให้กฎหมายฉบับดังกล่าวขาดความน่าเชื่อถือจากประชาชน และทำให้เกิดปัญหาเมื่อมีการบังคับใช้กฎหมาย

ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะการดำเนินการตามมาตรา ๗๗ ที่สะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการออกกฎหมายได้อย่างแท้จริงและรอบด้าน ตั้งแต่การจัดทำร่างกฎหมายที่จะต้องมีการตรวจสอบความจำเป็นในการตรากฎหมาย การรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์ผลกระทบของกฎหมายอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการตรากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติให้มีประสิทธิภาพ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร จึงได้สนับสนุนโครงการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 วิจัยโดย นางสาวสลิลธร ทองมีนสุข เพื่อศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องและผลการดำเนินงานที่ผ่านมาด้านการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการจัดทำร่างกฎหมาย ศึกษารูปแบบ วิธีการ และระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นโดยพิจารณาประเด็นทั้งในด้านกฎหมายและช่องทางในการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยคณะรัฐมนตรี

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และประชาชน รวมถึงวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมาย ตลอดจนเสนอแนวทางการพัฒนาการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเสร็จสิ้นแล้ว

ดังนั้น กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ จึงกำหนดจัดโครงการสัมมนาวิชาการเพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนภารกิจของฝ่ายนิติบัญญัติ เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560” เพื่อให้เกิดการขยายผลการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการต่อยอดงานวิจัยเรื่องดังกล่าวผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มผู้นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และหน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการสนับสนุนภารกิจด้านการตรากฎหมายของสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 26 และการดำเนินงานของบุคลากรสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรต่อไป

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
- 2) เพื่อให้เกิดการขยายผลการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการต่อยอดงานวิจัย ผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มผู้นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และหน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

3. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 60 คน ได้แก่

- 1) คณะกรรมการขับเคลื่อนการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปสู่ภาคประชาชน จำนวน 5 คน
- 2) คณะอนุกรรมการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 5 คน
- 3) คณะอนุกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 5 คน
- 4) ข้าราชการสำนักกฎหมาย สำนักวิชาการ สำนักกรรมการ 1 สำนักกรรมการ 2 สำนักกรรมการ 3 สำนักการประชุม สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักสารสนเทศ และสถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์รัฐสภา จำนวน 42 คน
- 5) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 3 คน

4. ตัวชี้วัดโครงการ

4.1 ผลผลิต

1) เชิงปริมาณ

บุคลากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

2) เชิงคุณภาพ

บุคลากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 ผลลัพธ์

1) เชิงปริมาณ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรมีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและพัฒนากระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

2) เชิงคุณภาพ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรมีองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและพัฒนากระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ

5. ระยะเวลาและสถานที่

ระยะเวลา 0.5 วัน (ครึ่งวันเช้า) ในวันพฤหัสบดีที่ 16 พฤษภาคม 2567 เวลา 08.30–12.00 นาฬิกา ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (โปรแกรม Zoom)

6. รายละเอียดหลักสูตร/หัวข้อในการสัมมนา

1) เสวนาเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและเผยแพร่ผลงานวิจัย เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560”

2) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอภิปราย เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560”

7. การติดตามประเมินผล

การประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ

8. งบประมาณ

งบประมาณของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

9. ประโยชน์ที่จะได้รับ

1) บุคลากรของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

2) คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 สามารถนำผลงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและพัฒนากระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรมีองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและพัฒนากระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4) สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการวิจัยในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง

10. ผู้รับผิดชอบ

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในฐานะฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการการวิจัยและพัฒนา

กำหนดการ

โครงการสัมมนาวิชาการเพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนภารกิจของฝ่ายนิติบัญญัติ
เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77
ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560”
วันพฤหัสบดีที่ 16 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2567 เวลา 08.30–12.00 นาฬิกา
ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (โปรแกรม Zoom)
Meeting ID: 844 3365 3679 Passcode: 426512

เวลา 08.30–08.45 นาฬิกา	ลงทะเบียน
เวลา 08.45–09.00 นาฬิกา	พิธีเปิดโครงการ กล่าวเปิดโครงการ โดย ว่าที่ร้อยตำรวจตรี อาพัทธ์ สุขะนันท์ เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ประธานกรรมการการวิจัยและพัฒนา
เวลา 09.00–12.00 นาฬิกา	เสวนาและนำเสนอผลงานวิจัย เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560” โดย ดร.สลิลธร ทองมีนสุข นักวิจัย โดย ดร.สตีธร ธนานิธิโชติ ผู้อำนวยการสำนักนวัตกรรมเพื่อประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า โดย นายจุมพล นิตธิรางกูล ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและพัฒนากฎหมาย กองพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ดำเนินรายการโดย นายคณาธิป ไกยชน วิทยากรชำนาญการ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ
เวลา 12.00 นาฬิกา	ปิดการสัมมนา

หมายเหตุ: กำหนดการอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

ส่วนที่ 2

สรุปสาระสำคัญการเสวนาและนำเสนอผลงานวิจัย
โครงการสัมมนาวิชาการเพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนภารกิจของฝ่ายนิติบัญญัติ
เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
วันพฤหัสบดีที่ 16 พฤษภาคม 2567 เวลา 08.30-12.00 นาฬิกา
ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (โปรแกรม Zoom)

ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา

โครงการสัมมนาวิชาการเพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ ประโยชน์ในการสนับสนุนภารกิจของฝ่ายนิติบัญญัติ

เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560”

วันพฤหัสบดีที่ 16 พฤษภาคม 2567
เวลา 08:30-12:00 นาฬิกา

สัมมนาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์
(โปรแกรม Zoom)
Meeting ID: 844 3365 3679
Passcode: 426512

Scan QR Code
เพื่อลงทะเบียนเข้าร่วม
โครงการสัมมนาฯ

วิทยากรผู้ร่วมเสวนา

ดร.สลิธ ทองมินสุข
นักวิจัย

ดร.สติธ สวานิชโชติ
ผู้อำนวยการ
สำนักนวัตกรรมเพื่อประชาธิปไตย
สถาบันพระปกเกล้า

นายจุมพล นิตีรางกูร
ผู้อำนวยการ
ฝ่ายวิจัยและพัฒนากฎหมาย
กองพัฒนากฎหมาย
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

นายคณาริพ ไทชย
วิทยากรชำนาญการ
กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
สำนักวิชาการ

จัดโดย: กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร โทร. 0 2242 5900 ต่อ 5761

เรียบเรียงโดย...นางสาววิจิตรา ประยูรวงษ์
วิทยากรเชี่ยวชาญ

โครงการสัมมนาวิชาการเพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนภารกิจของฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นการนำเสนอผลงานวิจัยที่ได้รับทุนจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 วิจัยโดย ดร.สลิธ ทองมินสุข โดยกลุ่มงานวิจัยและพัฒนาสำนักวิชาการ กำหนดให้มีการจัดโครงการดังกล่าวเพื่อให้เกิดการขยายผลการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการต่อยอดงานวิจัยผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มผู้นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และหน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการสนับสนุนภารกิจด้านการตรากฎหมายของสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 26 และการดำเนินงานของบุคลากรสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรต่อไป การสัมมนาครั้งนี้จัดขึ้นเมื่อ

วันพฤหัสบดีที่ 16 พฤษภาคม 2567 เวลา 08.30–12.00 นาฬิกา ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (โปรแกรม Zoom) โดยมี ดร.สลิธธ ทองมีนสุข เป็นวิทยากรบรรยาย ดร.สลิธธ ธนาธิโชติ ผู้อำนวยการสำนักนวัตกรรมเพื่อประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า และนายจุมพล นิธิธรางกูร ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและพัฒนากฎหมาย กองพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เป็นวิทยากรผู้ร่วมเสวนา และนายคณาธิป ไกยชน วิทยากรชำนาญการ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ เป็นผู้ดำเนินรายการ มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 65 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการขับเคลื่อนการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปสู่ภาคประชาชน คณะอนุกรรมการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คณะอนุกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ข้าราชการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (สำนักกฎหมาย สำนักวิชาการ สำนักการประชุม สำนักกรรมการ 1 สำนักกรรมการ 2 สำนักกรรมการ 3 สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักสารสนเทศ สถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์รัฐสภา และสำนักรักษาความปลอดภัย) สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดย ดร.สลิธธ ทองมีนสุข นักวิจัย

สืบเนื่องจากมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดไว้ให้ก่อนการตรากฎหมายทุกฉบับ รัฐพึงจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นนั้นต่อประชาชน และนำมาประกอบการพิจารณาในกระบวนการตรากฎหมายทุกขั้นตอน ต่อมาจึงได้มีการออกกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อรองรับเจตนารมณ์ของมาตรา 77 โดยประเทศไทยได้จำแนกการดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในกระบวนการออกกฎหมายออกเป็น 2 ระบบตามที่มาของร่างกฎหมาย ได้แก่ กระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยหน่วยงานของรัฐ และกระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและร่างกฎหมายที่เสนอโดยประชาชนผู้มีสิทธิเข้าชื่อเสนอกฎหมาย โดยกระบวนการและลักษณะการดำเนินการของทั้ง 2 ระบบมีรายละเอียดที่เหมือนและแตกต่างกัน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องและผลการดำเนินงานที่ผ่านมาด้านการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการจัดทำร่างกฎหมาย (2) ศึกษารูปแบบวิธีการ และระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงความคิดเห็น โดยพิจารณาประเด็นทั้งในด้านกฎหมายและช่องทางในการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยคณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และประชาชน (3) วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมาย และ (4) เสนอแนวทางการพัฒนาการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยในการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเอกสารประกอบ (Documentary Research) กกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ร่วมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลจากเอกสารและบุคคลผู้ให้ข้อมูลอันจะนำไปสู่การวิเคราะห์เปรียบเทียบสภาพปัญหาและข้อจำกัดในส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณได้ทำการสำรวจความคิดเห็นโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

เพื่อสำรวจระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน และนำไปสู่การปรับปรุงความเหมาะสมของช่องทางและรูปแบบในการรับฟังความคิดเห็น และเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคือสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยประเมินผลผ่านดัชนี Public Consultation Index (PCI) ซึ่งเป็นดัชนีในการประเมินกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อระบุจุดแข็งและจุดอ่อนของระบบการมีส่วนร่วมสาธารณะ

แนวคิดทฤษฎีการรับฟังความคิดเห็น ตามเอกสารความเป็นมาของการรับฟังความคิดเห็น (Background Document on Public Consultation) ของ OECD มีฐานแนวคิดจากการมีส่วนร่วม (Engagement) ของประชาชนในกระบวนการออกกฎหมายเพื่อให้ถือว่ากฎหมายนั้นเป็น “เจตจำนงร่วมกันของประชาชน” ที่จะต้องนำมาใช้บังคับกับประชาชน และเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้เพิ่มความโปร่งใส ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลให้แก่กฎหมาย การรับฟังความคิดเห็นประกอบด้วยดำเนินการ 3 ประการ ได้แก่ 1) การแจ้งข้อมูล (Notification) 2) การรับฟังความคิดเห็น/การปรึกษาหารือ (Consultation) และ 3) การมีส่วนร่วม (Participation) นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (Engagement) ของประชาชนในการตรากฎหมาย แนวคิดทฤษฎีทางกฎหมายมหาชนที่เกี่ยวข้อง ทฤษฎีความมีประสิทธิภาพและความโปร่งใสในกระบวนการร่างกฎหมาย และทฤษฎีรัฐบาลระบบเปิด ทั้งนี้ OECD ได้กำหนดหลักการสำคัญในการรับฟังความคิดเห็นของสาธารณชนในการจัดทำกฎหมาย คือ 1) การรับฟังความคิดเห็นสาธารณะจะต้องเป็นข้อบังคับโดยไม่มีข้อยกเว้นและไม่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของหน่วยงานราชการใด 2) การรับฟังความคิดเห็นต้องดำเนินการก่อนที่จะมีการยกร่างกฎหมาย 3) การรับฟังความคิดเห็นจะต้องมีแนวทางในการดำเนินการในรายละเอียดที่เป็นรูปธรรมในรูปแบบคู่มือการจัดรับฟังความคิดเห็นสาธารณะที่ออกแบบโดยหน่วยงานกลาง 4) ประชาชนทุกคนสามารถเข้าร่วมได้ 5) ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ หรือข้อมูลใด ๆ ที่ได้รับจากเวทีแสดงความเห็นจะต้องมีการบันทึกไว้และต้องเผยแพร่แก่สาธารณชนทางเว็บไซต์ 6) หน่วยงานที่เสนอกฎหมายจะต้องตอบข้อคิดเห็น หรือข้อซักถามต่าง ๆ ที่ได้รับต่อทั้งสาธารณะ และต่อผู้ที่แสดงความเห็นนั้น ๆ เป็นลายลักษณ์อักษร 7) ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และข้อมูลใด ๆ ที่ได้รับ จะต้องบันทึกไว้ในรายงานผลกระทบของกฎหมายด้วย และ 8) มีหน่วยงานกลางที่ตรวจสอบคุณภาพการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะของหน่วยงานราชการต่าง ๆ นอกจากนี้ OECD มีหลักการ 10 ประการ สำหรับเป็นแนวทางให้รัฐมุ่งสู่การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำนโยบายได้สำเร็จ ได้แก่ คำมั่น (Commitment) สิทธิ (Rights) ความชัดเจน (Clarity) ช่วงเวลา (Time) ความเที่ยงธรรม (Objectivity) ทรัพยากร (Resources) การประสานความร่วมมือ (Co-ordination) ความรับผิดชอบต่อผลของการปฏิบัติงาน (Accountability) การประเมินผล (Evaluation) และพลเมืองที่ตื่นตัวต่อสิทธิและหน้าที่ที่ตนมีต่อสังคม (Active Citizens) โดยมีดัชนี Public Consultation Index (PCI) เป็นกรอบแนวคิดในการประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยดำเนินการวัดผล 5 ด้าน คือ

1. โอกาสในการเข้าถึง (Access) เป็นเกณฑ์ในการประเมินการเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงกระบวนการได้
2. ประสิทธิภาพ (Effectiveness) เป็นเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม
3. ความรับผิดชอบ (Accountability) เป็นเกณฑ์ในการประเมินความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการจัดการและการตอบสนองต่อความคิดเห็นสาธารณะ
4. ความหลากหลาย (Diversity) เป็นเกณฑ์ในการประเมินความหลากหลายของผู้เข้าร่วม/การมีส่วนร่วม

5. การมีส่วนร่วม/ความสนใจ (Engagement and Interest) เป็นเกณฑ์ในการประเมินการมีส่วนร่วมและความสนใจจากสาธารณชน

เกณฑ์การประเมินผลทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วยเกณฑ์การประเมินย่อย ซึ่งสามารถประเมินผลผ่านการวิเคราะห์ผลจากแบบสำรวจและการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละเกณฑ์ จะมีช่วงคะแนนอยู่ระหว่าง 0 ถึง 3 คะแนน และมีการกำหนดเงื่อนไขที่สอดคล้องกับเกณฑ์นั้น ๆ เพื่อประเมินคะแนน

การรับฟังความคิดเห็นในต่างประเทศตามดัชนี Public Consultation Index (PCI) คณะผู้วิจัย ได้ศึกษาเปรียบเทียบ 5 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ สหภาพยุโรป สหราชอาณาจักร และออสเตรเลีย โดยได้ทำการประเมินคะแนนกระบวนการรับฟังความคิดเห็นตามสถานการณ์ของกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของแต่ละประเทศ และพบข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ สหรัฐอเมริกามีความโดดเด่นในเกณฑ์ความรับผิดชอบ จากการรวบรวมความเห็นของประชาชนในส่วนอารัมภบทของร่างกฎหมายฉบับสุดท้าย สหภาพยุโรปมีความโดดเด่นในมิติของความหลากหลาย จากการแปลแบบสอบถามเป็นภาษาทุกภาษาในสหภาพยุโรปและมีช่องทางการรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายครอบคลุมคนทุกกลุ่ม เป็นต้น

การรับฟังความคิดเห็นในประเทศไทย แนวคิดเกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนได้นำไปใช้สำหรับการวิเคราะห์ผลกระทบในการจัดทำกฎหมาย (Regulatory Impact Analysis: RIA) และถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยตรวจสอบผลกระทบจากร่างกฎหมายที่อาจจะเกิดขึ้นหรือที่น่าจะเกิดขึ้นจากการตรากฎหมายฉบับนั้น โดยกระบวนการรับฟังความคิดเห็นสามารถเกิดขึ้นในขั้นตอนของการร่างกฎหมาย ดังนี้

1. ในขั้นตอนก่อนการจัดทำกระบวนการร่างกฎหมาย
2. ในขั้นตอนการจัดกระบวนการร่างกฎหมายเสร็จสิ้นแล้ว
3. กรณีการรับฟังความคิดเห็นเพิ่มเติมในชั้นการเสนอเรื่องและการตรวจพิจารณาร่างกฎหมาย โดยสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีหรือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเป็นผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการพิจารณาในแต่ละกรณี

จากมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดไว้ให้ก่อนการตรากฎหมายทุกฉบับ รัฐพึงจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นนั้นต่อประชาชน และนำมาประกอบการพิจารณาในกระบวนการตรากฎหมายทุกขั้นตอน โดยประเทศไทยได้แยกการดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในกระบวนการออกกฎหมายออกเป็น 2 ระบบตามที่มาของร่างกฎหมาย ได้แก่ กระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยหน่วยงานของรัฐ และกระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและร่างกฎหมายที่เสนอโดยประชาชนผู้มีสิทธิเข้าชื่อเสนอกฎหมาย โดยกระบวนการและลักษณะการดำเนินการของทั้ง 2 ระบบ มีรายละเอียดที่เหมือนและแตกต่างกันไป สำหรับการพัฒนาระบบการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการออกกฎหมาย ตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 นั้น คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. การรวมช่องทางการรับฟังความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ให้มีหนึ่งช่องทางหลัก โดยเสนอให้ใช้ “ระบบกลางทางกฎหมาย” (law.go.th) ในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายในช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการให้เว็บไซต์ระบบ

กลางทางกฎหมายตอบสนองการรับฟังความคิดเห็นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรมีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้ร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าสู่กระบวนการรับฟังความคิดเห็นบนช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ผ่านทางระบบกลางทางกฎหมาย ทั้งนี้ การรวมช่องทางกรรับฟังความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์จะเป็นการรวมเฉพาะแพลตฟอร์มกลางที่ใช้ร่วมกันเท่านั้น เพื่อให้ประชาชนติดตามได้โดยง่ายและไม่เกิดความสับสน แต่หลักเกณฑ์และวิธีการรับฟังความคิดเห็นทั้งในกรณีการรับฟังความคิดเห็นของร่างกฎหมายที่เสนอโดยฝ่ายบริหาร หรือกฎหมายที่เสนอโดยฝ่ายนิติบัญญัติ หรือกฎหมายที่เสนอโดยประชาชน ยังคงเป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อไป

2. การจัดเก็บข้อมูลทั่วไปของผู้แสดงความคิดเห็นต่อร่างกฎหมาย เสนอให้มีการเก็บข้อมูลทั่วไปของผู้แสดงความคิดเห็น อย่างน้อยในเรื่องอายุ อาชีพ และภูมิภาค โดยเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวพร้อมรายงานสรุปความคิดเห็น เพื่อให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลดังกล่าวสำหรับการวิเคราะห์ วิจัย และวางแผนพัฒนาเพื่อพัฒนาการสื่อสาร ยกกระตือรือร้นมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเสนอร่างกฎหมายต่อไป นอกจากนี้ อาจให้มีการเก็บข้อมูลการติดต่อในลักษณะทางเลือกของผู้ใช้งานระบบ สำหรับให้มีการส่งการแจ้งข่าวสารให้ผู้แสดงความคิดเห็นรับทราบถึงความคืบหน้าของร่างกฎหมายฉบับดังกล่าว

3. การพัฒนาการสื่อสารให้เข้าถึงง่ายและเป็นไปตามแบบอารยสถาปัตย์ (Universal Design) เสนอให้มีการปรับปรุงการแสดงผลหน้าเว็บไซต์ของช่องทางกรรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายให้เป็นไปตามหลักการอารยสถาปัตย์ เพื่อรองรับการใช้งานจากกลุ่มผู้ใช้งานที่หลากหลาย โดยมีทางเลือกให้ผู้ใช้งานสามารถปรับขนาดตัวอักษร สีหลักที่ใช้ในการแสดงผล รวมถึงสนับสนุนการใช้งานด้วยเสียง ตลอดจนมีการพัฒนาโปรแกรมช่วยอ่านออกเสียงบนหน้าจอ (Screen Reader) สำหรับผู้พิการทางสายตา การเพิ่มคำบรรยายในสื่อประเภทวิดีโอสำหรับผู้พิการทางการได้ยิน รวมถึงตัวช่วยในการปรับแสง สี พื้นหลังเว็บไซต์ การขยายหน้าจอและขนาดตัวอักษรสำหรับกลุ่มผู้มีปัญหาทางสายตาและการมองเห็น ตามมาตรฐานเว็บไซต์เพื่อรองรับการใช้งานของผู้พิการ Web Content Accessibility Guideline 2.0 (WCAG 2.0) นอกจากนี้ ควร มีช่องทางกรแสดงความคิดเห็นปัญหาอุปสรรคในการใช้งานระบบสารสนเทศ ข้อผิดพลาด (Bugs) รวมถึงข้อเสนอแนะการปรับปรุงเว็บไซต์ที่ง่ายต่อการเข้าถึง สำหรับให้ผู้ใช้งานแจ้งจุดที่มีข้อผิดพลาด ข้อจำกัดในการใช้งาน และความคิดเห็นในการปรับปรุงเว็บไซต์

4. การปรับปรุงแนวปฏิบัติเรื่องกรอบระยะเวลาการรับฟังความคิดเห็น ซึ่งควรจะมีระยะเวลาเป็นอย่างน้อย 30 วัน ทั้งนี้ ให้ถือเป็นแนวปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐทุกแห่ง นอกจากนี้ อาจเปิดโอกาสให้ประชาชนได้สามารถมีส่วนร่วมและให้ความคิดเห็นได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการตั้งแต่เริ่มมีโครงการจนถึงขั้นตอนการพิจารณาโดยฝ่ายนิติบัญญัติ โดยอาจเปิดโอกาสให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในขั้นตอนการพิจารณาร่างกฎหมายของคณะกรรมการการ ดั่งเช่นตัวอย่างในสหราชอาณาจักร และออสเตรเลีย เป็นต้น

5. การประชาสัมพันธ์ที่กว้างขวาง ทั้งถึง และใช้วิธีการที่เหมาะสม โดยพิจารณาจากปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเข้าถึงวิธีการที่เหมาะสมของประชาชนกลุ่มเป้าหมายในการรับฟังความคิดเห็น ได้แก่ ประชาชนผู้เกี่ยวข้องที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ประชาชนกลุ่มที่มีความเปราะบางทางเทคโนโลยี และประชาชนกลุ่มเปราะบาง เช่น กลุ่มผู้พิการทางสายตา หรือกลุ่มผู้พิการทางการได้ยิน ซึ่งหน่วยงานของรัฐจะต้องเลือกใช้วิธีการรับฟังความคิดเห็นที่เหมาะสมกับแต่ละสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้การรองรับการใช้งานจากกลุ่ม

ผู้มีความใช้งานที่หลากหลาย จะต้องจัดให้มีช่องทางการแสดงความคิดเห็นที่ง่ายต่อการเข้าถึง สำหรับให้ผู้ใช้งานกลุ่มเป้าประสงค์บางสามารถแสดงความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายนั้น ๆ

6. การสนับสนุนความพร้อมของประชาชนผู้ต้องการเสนอร่างกฎหมาย โดยร่างกฎหมายที่ประชาชนเสนออาจมีข้อจำกัดในด้านงบประมาณ บุคลากร และองค์ความรู้ทางกฎหมายและทางเทคนิคต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันจะเป็นบทบาทสำคัญของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้น รัฐบาลจึงควรเพิ่มมาตรการสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และความช่วยเหลืออย่างเหมาะสมให้แก่สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เพื่อสามารถตอบสนองและช่วยประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์และการขยายผลต่อผลงานวิจัย

2.1 ดร.สตีร ธนานิธิโชติ ผู้อำนวยการสำนักนวัตกรรมเพื่อประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า ได้แสดงความคิดเห็นใน 5 ประเด็น ดังนี้

1) การดำเนินการในเรื่องมาตรา 77 กรณีร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประชาชนมีพัฒนาการมากขึ้นโดยลำดับ มีการจัดทำเอกสารเผยแพร่ ได้แก่ คู่มือการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และมาตรฐานการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายซึ่งมีกฎระเบียบ ขั้นตอน แผนผังกระบวนการรับฟังความคิดเห็น และรายงานผลการรับฟังความคิดเห็นที่ชัดเจน รวมถึงโครงสร้างของคณะกรรมการขับเคลื่อนการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปสู่ภาคประชาชน ประกอบด้วย คณะอนุกรรมการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และคณะอนุกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยมีช่องทางการรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย อีกทั้งมีการกำหนดกรอบระยะเวลาการดำเนินงานที่ชัดเจน เป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบ (Accountability) และมีความโปร่งใสในการทำงาน เป็นการเปิดโอกาสในการทำงานให้มีการตรวจสอบทบทวนกันระหว่างการรับฟังความคิดเห็นของร่างกฎหมายของฝ่ายบริหาร และร่างกฎหมายโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ในกรณีที่เป็นร่างกฎหมายในเรื่องเดียวกันแต่มีการจัดทำกระบวนการรับฟังความคิดเห็นออกมาแตกต่างกัน สามารถนำมาเปรียบเทียบกันว่ามีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่ครบถ้วนรอบด้านแล้วหรือไม่

2) ความตื่นตัวและความสนใจของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประชาชนได้ช่วยเปิดโอกาสในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรากฎหมาย จากข้อมูลในเว็บไซต์การรับฟังความคิดเห็นตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญ ในวันที่ 16 พฤษภาคม 2567 พบว่า มีร่างกฎหมายเสนอโดยสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 26 จำนวน 120 ฉบับ โดยแบ่งเป็น เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 97 ฉบับ และเสนอโดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 23 ฉบับ ซึ่งถือว่ามีเป็นจำนวนมาก และเป็นโอกาสอันดีในการที่จะได้รับฟังความคิดเห็นจากประชาชนผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นตามมาตรา 77 ตามช่องทางการรับฟังต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ไลน์ ฯลฯ

3) มีการดำเนินการที่ให้ความสำคัญกับการสร้าง Engagement ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการสร้าง Engagement นั้นเป็นหัวใจสำคัญมากกว่า Participate เนื่องจากการดึงความสนใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น ในเว็บไซต์การรับฟังความคิดเห็นต่อร่างพระราชบัญญัติตามมาตรา 77 มีการแสดงไอคอนยกนิ้วโป่งขึ้น และยกนิ้วโป่งลง เป็นสัญลักษณ์ว่าเห็นด้วย และไม่เห็นด้วยกับร่างกฎหมาย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการสร้างความสนใจและมีความสะดวกในการเข้าถึง นอกจากนี้ ในเว็บไซต์ยังมีแถบเมนูชื่อ “สมัครเป็นผู้ให้ความเห็นร่างกฎหมาย” ซึ่งเป็นการแสดงให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าคุณมีอำนาจในการแสดงความคิดเห็นตามวิถีทางแห่งระบอบประชาธิปไตย

4) กระบวนการรับฟังความคิดเห็นหรือการมีส่วนร่วมในการตรากฎหมายควรจะเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะระหว่างผู้เสนอร่างและผู้ให้ความคิดเห็นภายในกรอบระยะเวลาที่เหมาะสม ซึ่งไม่ควรนานจนเกินไป เนื่องจากอาจกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองระหว่างฝ่ายค้านกับรัฐบาล นอกจากนี้ ผู้เสนอร่างกฎหมายไม่ว่าจะจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือประชาชนควรมีการนำแนวคิดเรื่องการวิเคราะห์ผลกระทบของกฎหมายไปใช้ตั้งแต่วันที่ริเริ่มเสนอร่างกฎหมาย โดยทางรัฐสภาอาจจะเข้าไปช่วยในการเสริมข้อมูลการรับฟังความคิดเห็นเพิ่มเติม

5) แนวคิดเรื่องการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายหลังจากที่กฎหมายประกาศใช้ไประยะเวลาหนึ่ง ทางฝ่ายนิติบัญญัติควรมีการนำมาประเมินผลว่าเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือมีความคุ้มค่าหรือไม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น เนื่องจากสถาบันนิติบัญญัติในฐานะองค์กรตรวจสอบจึงควรจะทำหน้าที่นี้ด้วยเช่นกัน

2.2 นายจุมพล นิตีรางกูร ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและพัฒนากฎหมาย กองพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ได้แสดงความคิดเห็นใน 4 ประเด็น ดังนี้

1) สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ปฏิบัติงานร่วมกับองค์กร OECD มาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลากว่า 20 ปี ในการช่วยพัฒนาคุณภาพกฎหมายผ่านกลไกต่าง ๆ โดยนำแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาปรับและประยุกต์ใช้กับประเทศไทย ในอดีตกระบวนการมีส่วนร่วมหรือกระบวนการรับฟังความคิดเห็นในการดำเนินงานของฝ่ายบริหารจะดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 ทั้งนี้ การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ของหน่วยงานภาครัฐ จะมีกฎหมายเฉพาะหลายฉบับที่กำหนดกระบวนการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมหรือการรับฟังความคิดเห็น เช่น พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนและการได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2562 สำหรับเจตนารมณ์ของมาตรา 77 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติหลักการจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. 2562 คือ ต้องการให้มีการดำเนินการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์ผลกระทบในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดทำร่างกฎหมาย ตั้งแต่ชั้นหน่วยงานที่เสนอร่างกฎหมาย ชั้นรัฐมนตรี ชั้นกฤษฎีกา ชั้นสภาผู้แทนราษฎรหรือชั้นวุฒิสภา แต่ด้วยบริบทของประเทศไทยอาจจะเป็นไปได้ยาก เนื่องจากแต่ละหน่วยงานอาจมีความเชี่ยวชาญและศักยภาพที่ไม่เท่ากัน สำหรับการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา แม้ว่าหน่วยงานต้นเรื่องจะมีการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบมาแล้ว สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาก็ต้องนำร่างกฎหมายดังกล่าวไปรับฟังความคิดเห็นเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาจัดทำกฎหมายต่อไป

2) กระบวนการรับฟังความคิดเห็นหรือการมีส่วนร่วมของประชาชน สิ่งที่สำคัญ คือ ความจริงใจในการดำเนินงาน เพื่อให้ประชาชนได้รู้ในเรื่องที่ควรรู้ เช่น สภาพปัญหาความจำเป็น วัตถุประสงค์ ที่ต้องออกกฎหมาย ผลกระทบที่ประชาชนอาจได้รับหรือสิทธิประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ ซึ่งจะสามารถได้รับความเห็นที่สะท้อนมาจากประชาชนได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน

3) การตั้งหน่วยงานกลางในการติดตามตรวจสอบการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เป็นหน่วยงานใหม่ขึ้นมาดำเนินการเรื่องนี้โดยเฉพาะ อาจไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากก่อให้เกิดภาระและ ต้นทุนของรัฐ โดยเฉพาะเรื่องงบประมาณ ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วม จากทุกภาคส่วนในทุกชั้นของกระบวนการจัดทำและบังคับใช้กฎหมาย จึงเป็นแนวทางที่ดีและเหมาะสม อย่างไรก็ตาม กลไกที่กำหนดในกฎหมายหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายก็ต้องมีการทบทวนเช่นกันว่าทำให้เกิด ประสิทธิภาพอย่างที่เราคาดหวังมากน้อยเพียงใด ซึ่งอาจต้องมีการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมกลไกบางส่วนต่อไป ในอนาคต

4) หน่วยงานที่เสนอร่างกฎหมายต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการรับฟังความคิดเห็น วิเคราะห์ผลกระทบหรือจัดทำรายงาน เนื่องจากเป็นต้นเรื่องของร่างกฎหมายฉบับนั้น ซึ่งจะทราบถึงปัญหา วัตถุประสงค์ ผู้มีส่วนได้เสียและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนช่วยลดปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการ ดำเนินการภายใต้กลไกที่กำหนดในพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผล สมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. 2562 ได้เป็นอย่างดี

2.3 นายยุทธนา สำเภาเงิน ประธานกรรมการขับเคลื่อนการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปสู่อำเภอ ประชาชน ได้แสดงความคิดเห็น ดังนี้

กรอบการดำเนินงานและระยะเวลาในการรับฟังความคิดเห็น กรณีร่างกฎหมายที่เสนอโดย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประชาชน ปัจจุบันได้มีการแก้ไขระยะเวลาจาก 15 วัน เป็น 20 วัน ซึ่งหากเพิ่ม ระยะเวลามากกว่านี้ อาจมีผลต่อตัวชี้วัดของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ ยังได้สอบถาม ถึงกรณีของต่างประเทศว่ามีการรับฟังความคิดเห็นหรือวิเคราะห์ร่างกฎหมายที่มีผลกระทบกับการรักษาความ สงบเรียบร้อยหรือขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือไม่

2.4 นายสันต์ชัย สิ้นรุ่งษ์ ประธานอนุกรรมการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่ อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ได้แสดงความคิดเห็น ดังนี้

ฝ่ายนิติบัญญัติได้มีการดำเนินการพัฒนาต่อยอดและสร้างระบบขึ้นมา ตามเจตนารมณ์ของ มาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นหลัก แต่ในทางปฏิบัติอาจต้องใช้ข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นหลักในการดำเนินการ เนื่องจาก ได้รับข้อคิดเห็นจากประชาชนค่อนข้างน้อย เห็นได้จากร่างกฎหมายบางฉบับมียอดผู้ชมเป็นจำนวนมาก แต่ความคิดเห็นที่ได้รับมีจำนวนน้อยมาก ในการวิเคราะห์ข้อมูลผลกระทบจึงจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก ซึ่งขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมาย เนื่องจากไม่มีหน่วยงานใดที่จะวิเคราะห์ว่าหน่วยงาน ตนเองมีข้อบกพร่องในการปฏิบัติจนนำไปสู่การแก้ไขกฎหมาย

นอกจากนี้ ร่างกฎหมายที่เสนอจากฝ่ายนิติบัญญัติ หากนำขึ้นแสดงในเว็บไซต์กลางของฝ่ายรัฐบาลจะเป็นการสร้างภาระในการดำเนินงาน หรือใช้งบประมาณของฝ่ายรัฐบาลหรือไม่ อีกทั้งผลกระทบของโครงสร้างและบุคลากรฝ่ายนิติบัญญัติที่ดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ในปัจจุบันการดำเนินงานของฝ่ายนิติบัญญัติเป็นการดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการที่เป็นจิตอาสา ยังไม่มีหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายเป็นการเฉพาะ ซึ่งมีความพยายามที่จะผลักดันให้มีการปรับโครงสร้างหน่วยงานของรัฐสภาอยู่เช่นกัน

2.5 นายศักดิ์ดา ภารา ประธานอนุกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ได้แสดงความคิดเห็นใน 6 ประเด็น ดังนี้

1) ในผลงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้นำเสนอ ควรเพิ่มเติมในส่วนของธรรมชาติหรือบริบทของการเมืองไทย ถึงที่มาว่าเหตุใดจึงมีการจำแนกเป็นร่างกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ ร่างกฎหมายของฝ่ายบริหาร รวมถึงการมีส่วนร่วมของในกลุ่มของผู้เสนอร่างกฎหมายเองกับกลุ่มที่เป็นประชาชนผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ได้รับผลกระทบจากร่างกฎหมาย ในส่วนของร่างกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติมีข้อจำกัดคือร่างกฎหมายที่เสนอมานำไปบรรจุในระเบียบวาระต้องเป็นร่างกฎหมายเดียวกับที่นำไปรับฟังความคิดเห็น จึงไม่สามารถปรับปรุงเนื้อหาของร่างกฎหมายนั้นได้ ซึ่งแตกต่างจากร่างกฎหมายของฝ่ายบริหารที่มีขั้นตอนการรับฟังความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงเนื้อหาของร่างกฎหมายก่อนแล้วจึงส่งมาที่สภาผู้แทนราษฎร

2) เมื่อวิเคราะห์ถึงผลกระทบผู้มีส่วนได้เสียของร่างกฎหมายฝ่ายบริหาร คือ ประชาชน ในขณะที่ร่างกฎหมายฝ่ายนิติบัญญัติมักจะสร้างภาระให้หน่วยงานของรัฐและเสริมอำนาจให้ประชาชน ดังนั้นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากร่างกฎหมายฝ่ายนิติบัญญัติ คือ หน่วยงานของรัฐ เช่น การยุบเลิกหรือแยกอำนาจหน่วยงานของรัฐ ดังนั้น จึงต้องมีการรับฟังความคิดเห็นของหน่วยงานของรัฐด้วย

3) การสร้างการมีส่วนร่วมในปัจจุบัน มีการใช้ช่องทางสื่อของรัฐสภา คือ สถานีวิทยุและโทรทัศน์รัฐสภา ในรายการ Section 77 และ Insight รัฐสภากับมาตรา 77 โดยจะเชิญผู้เสนอร่างกฎหมายมาสัมภาษณ์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และเหตุผลในการแก้ไขปัญหานั้นด้วยการเสนอร่างกฎหมายดังกล่าว หากสภาตราออกไปจะสามารถแก้ปัญหาด้วยกฎหมายได้จริงหรือไม่ อย่างไร ซึ่งเป็นการเพิ่มบทบาทให้กับผู้เสนอร่างกฎหมายทั้งที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประชาชน

4) กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับร่างกฎหมายหรือผู้ได้รับผลกระทบจากร่างกฎหมาย มีการดำเนินการใน 2 ระดับ คือ 1) วิธีการขั้นพื้นฐาน เป็นการประกาศในเว็บไซต์ของรัฐสภา เพื่อรับฟังความคิดเห็น โดยยังไม่ได้นำร่างกฎหมายขึ้นบนเว็บไซต์ของระบบกลางทางกฎหมาย แต่มีการส่งประเด็นสอบถามกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงกับร่างกฎหมาย ทั้งหน่วยงานราชการองค์กรเอกชน และประชาชน 2) การสร้างการมีส่วนร่วมโดยวิธีการอื่น ด้วยข้อจำกัดทางด้านงบประมาณบุคลากร คณะกรรมการฯ จะดำเนินการวิเคราะห์ร่างกฎหมาย หากมีผลกระทบในเชิงพื้นที่ หรือในกลุ่มวิชาชีพก็จะจัดให้มีการรับฟังความวิธีการอื่น เช่น การสัมภาษณ์ การจัดสัมมนา การลงพื้นที่ เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม การรับฟังความคิดเห็น และการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบของกฎหมาย (Regulatory Impact Assessment: RIA) โดยฝ่ายบริหารจะมีการทำรายงานผลกระทบในด้านนิติสังคม ด้านการเมือง ด้านสุขภาพ และด้านอื่น ๆ แต่ในส่วนของฝ่ายนิติบัญญัติจะมีรายงานการประเมินผลกระทบด้านทุจริต

คอร์รัปชัน (Corruption Risk Assessment: CRA) คือ การวิเคราะห์ว่าร่างกฎหมายนั้นจะส่งผลกระทบต่อด้านทุจริตคอร์รัปชันมากน้อยเพียงใด ควบคู่ไปกับการทำ RIA

5) ในกรณีที่ร่างกฎหมายที่เสนอจากฝ่ายนิติบัญญัติไม่ผ่านการเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการฯ จะทำการวิเคราะห์ว่ามีประเด็นใดบ้างที่สภาควรจะต้องรับข้อสังเกตของประชาชนไปพิจารณา หรือมีวิธีการอื่นในการแก้ไขปัญหา หากจะตรากฎหมายให้สมบูรณ์ควรจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร

6) เนื่องจากเว็บไซต์การรับฟังความคิดเห็นต่อร่างพระราชบัญญัติ ตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นเว็บไซต์ที่จัดทำขึ้นมาโดยเฉพาะ จึงไม่ใช่ระบบเดียวกับเว็บไซต์ของรัฐสภา การแสดงผลในการปรับแต่งรูปแบบสีหรือขนาดของตัวอักษรและการเข้าถึงของผู้ที่มีความบกพร่องทางสายตาคงจะมีการพัฒนาต่อไปในอนาคต เพื่อให้เข้าถึงทุกกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบของร่างกฎหมาย เพราะบางร่างกฎหมายเป็นร่างกฎหมายที่กระทบต่อผู้ทุพพลภาพหรือผู้พิการ

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำร่างกฎหมายมีการพัฒนากระบวนการรับฟังความคิดเห็นมาโดยลำดับ ทั้งร่างกฎหมายจากฝ่ายรัฐบาลและร่างกฎหมายจากฝ่ายนิติบัญญัติ โดยแต่ละหน่วยงานอาจมีความเชี่ยวชาญและศักยภาพในการดำเนินการที่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงควรมีการเชื่อมโยงข้อมูลและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน ทั้งนี้ หากเป็นร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะมีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งนี้ ควรมีหน่วยงานหลักในการทำหน้าที่สนับสนุนผู้ที่ต้องการเสนอร่างกฎหมาย เช่น การให้คำแนะนำและการให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย ด้านงบประมาณหรือจำนวนบุคลากรผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรม อันจะเป็นประโยชน์ในการรับฟังความคิดเห็นมากขึ้น เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะในการดำเนินการตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่สะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการออกกฎหมายได้อย่างแท้จริงและรอบด้าน ตั้งแต่การจัดทำร่างกฎหมายที่จะต้องมีการตรวจสอบความจำเป็นในการตรากฎหมาย การรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์ผลกระทบของกฎหมายอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการตรากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติให้มีประสิทธิภาพ อันเป็นการยกระดับกระบวนการออกกฎหมายของประเทศไทยเพื่อให้ได้กฎหมายที่มีคุณภาพสอดคล้องกับแนวคิดกฎหมายที่ดี (Good Regulatory) และสะท้อนเจตจำนงร่วมกันของประชาชนในสังคมตามวิถีทางระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

สลิลธร ทองมีนสุข. (พฤษภาคม 2567). โครงการสัมมนาวิชาการเพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนภารกิจของฝ่ายนิติบัญญัติ เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สลิลธร ทองมีนสุข, และคณะ. (2567). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ส่วนที่ 3

ผลการประเมินความพึงพอใจ

โครงการสัมมนาวิชาการเพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนภารกิจของฝ่ายนิติบัญญัติ เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560”

จากการสำรวจความพึงพอใจ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการสัมมนาวิชาการฯ จำนวน 65 คน มีผู้ตอบแบบสอบถาม 40 คน คิดเป็นร้อยละ 61.53 ของผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด ผลการประเมินแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านเนื้อหาสาระและความเป็นประโยชน์ 2) ด้านวิทยากร และ 3) ด้านการบริหารจัดการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านเนื้อหาสาระและความเป็นประโยชน์

1.1 เนื้อหาการสัมมนามีประโยชน์ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์โครงการ พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการสัมมนาวิชาการฯ ส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจในระดับมากและมากที่สุด ร้อยละ 97.5

หัวข้อ	ผลการประเมิน (ร้อยละ)						SD
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	
เนื้อหาการสัมมนามีประโยชน์ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์โครงการ	55.00	42.50	2.50	-	-	100	0.55

1.2 เนื้อหาสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้ผู้เข้าร่วมการสัมมนา พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการสัมมนาวิชาการฯ ส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจในระดับมากและมากที่สุด ร้อยละ 97.5

หัวข้อ	ผลการประเมิน (ร้อยละ)						SD
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	
เนื้อหาสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้ผู้เข้าร่วมการสัมมนา	52.50	45.00	2.50	-	-	100	0.55

2. ด้านวิทยากร

2.1 วิทยากร มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ตรงตามหัวข้อที่บรรยาย พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการสัมมนาวิชาการฯ ส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจในระดับมากและมากที่สุด ร้อยละ 100

หัวข้อ	ผลการประเมิน (ร้อยละ)						SD
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	
วิทยากร มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ตรงตามหัวข้อที่บรรยาย	70.00	30.00	-	-	-	100	0.46

2.2 วิทยากรมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการสัมมนาวิชาการฯ ส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจในระดับมากและมากที่สุด ร้อยละ 100

หัวข้อ	ผลการประเมิน (ร้อยละ)						SD
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	
วิทยากรมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้	60.00	40.00	-	-	-	100	0.49

2.3 วิทยากรเปิดโอกาสให้ซักถามและตอบคำถาม พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการสัมมนาวิชาการฯ ส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจในระดับมากและมากที่สุด ร้อยละ 97.5

หัวข้อ	ผลการประเมิน (ร้อยละ)						SD
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	
วิทยากรเปิดโอกาสให้ซักถามและตอบคำถาม	62.50	35.00	2.50	-	-	100	0.54

3. ด้านการบริหารจัดการ

3.1 การบริหารจัดการมีการประสานงานและการบริหารจัดการของเจ้าหน้าที่ พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการสัมมนาวิชาการฯ ส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจในระดับมากและมากที่สุด ร้อยละ 92.5

หัวข้อ	ผลการประเมิน (ร้อยละ)						SD
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	
การบริหารจัดการมีการประสานงานและการบริหารจัดการของเจ้าหน้าที่	47.50	45.00	7.50	-	-	100	0.62

3.2 การบริหารจัดการด้านวัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการสัมมนาวิชาการฯ ส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจในระดับมากและมากที่สุด ร้อยละ 82.5

หัวข้อ	ผลการประเมิน (ร้อยละ)						SD
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	
การบริหารจัดการด้านวัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก	42.50	40.00	17.50	-	-	100	0.73

4. ความคิดเห็นต่องานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตาม มาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

- 1) ควรเชื่อมโยงระบบข้อมูลเผยแพร่การรับฟังความคิดเห็นร่างพระราชบัญญัติที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งทางระบบกลางทางกฎหมาย
- 2) ควรมีหน่วยงานธุรการรองรับกระบวนการรับฟังความคิดเห็นร่างพระราชบัญญัติที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งในสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- 3) ควรแสวงหาช่องทางเพื่อเชิญชวนให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตรากฎหมายให้ได้มากที่สุดเพื่อสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ
- 4) ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการใช้สิทธิแสดงความคิดเห็นตามรัฐธรรมนูญ
- 5) ควรมีการศึกษาแนวทางการรับฟังที่หลากหลายและสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
- 6) ควรมีการเผยแพร่ผลงานฉบับเต็มและฉบับย่อ (สรุปสาระสำคัญของผลการวิจัย) ผ่านเว็บไซต์สำนักงานฯ และช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ

7) เนื้อหาสาระของงานวิจัยดี แต่ยังคงพร่องในรายละเอียดบางส่วน และยังขาดความเป็นธรรมชาติของงานด้านการเมืองไทย

8) ควรศึกษาเชิงลึกในบริบทของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในการเสนอร่างกฎหมายเพื่อให้สภาพิจารณา อาทิ การให้อำนาจรัฐลดทอนสิทธิของประชาชน หรือการเพิ่มสิทธิของประชาชนในการเพิกถอนอำนาจรัฐ ฯลฯ

5. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1) เป็นกิจกรรมที่ดีในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แต่มีข้อเสนอแนะที่ควรปรับปรุง คือ มีการสลับการพูดของวิทยากรไปมามากเกินไปอาจทำให้ผู้ฟังสับสนได้ และมีวิทยากรบางท่านที่บรรยายไปพร้อมกับการคุยงานหรือประชุมอีกคณะ ทำให้แสดงถึงความไม่พร้อมในด้านเวลา

2) ควรมีการจัดตั้งสำนักงานที่เข้ามารับผิดชอบในการรับฟังความคิดเห็นตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 อย่างเป็นทางการ

3) ควรมีการจัดโครงการดังกล่าวในลักษณะเช่นนี้อีกอย่างต่อเนื่องในทุกงานวิจัยที่ได้รับทุนจากสำนักงานฯ เพื่อให้ข้าราชการรัฐสภาได้มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอย่างทั่วถึง เนื่องจากถือเป็นภารกิจโดยตรงของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

4) ควรมีการเปิดช่องทางต่าง ๆ ให้แสดงความคิดเห็นในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา ๗๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แก่ประชาชนทุกกลุ่มในสังคมอย่างเสมอภาค รวมถึงผู้พิการทางสายตา เพื่อให้ได้รับทราบข้อมูลอย่างทั่วถึง

5) ควรมีการเผยแพร่เอกสารงานวิจัยที่หลากหลายช่องทางเพื่อให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย

6) วิทยากรผู้ดำเนินรายการมีความเข้าใจในเรื่องที่จัดสัมมนาฯ อยู่ในระดับดีมาก และสามารถถ่ายทอดเนื้อหาสาระด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย

7) สัญญาณอินเทอร์เน็ตในการถ่ายทอดไม่เสถียร ทำให้สัญญาณการถ่ายทอดเสียงไม่สม่ำเสมอ จึงควรปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในครั้งต่อไป

ส่วนที่ 4

รายชื่อผู้เข้าร่วมโครงการสัมมนาวิชาการ
 เพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนภารกิจของฝ่ายนิติบัญญัติ
 เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญ
 แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
 ในวันพฤหัสบดีที่ 16 พฤษภาคม 2567 เวลา 08.30-12.00 นาฬิกา
 ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (โปรแกรม Zoom) จำนวน 65 คน

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สังกัด
คณะกรรมการขับเคลื่อนการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปสู่ภาคประชาชน			
1	ว่าที่เรือตรี ยุทธนา สำเภาเงิน	ประธานกรรมการ	
2	นางสาวจิรารัตน์ จันทรัตน์	กรรมการ	
3	นายบุญญพัฒน์ มั่งมี	กรรมการ	
4	นางสาวธัญพิชชา วงศ์อัสวเวศย์	กรรมการ	
5	นางสาวโทสิตา พีชผักหวาน	กรรมการ	
คณะอนุกรรมการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง			
6	นายสันหทัย สิ้นธุวงศ์	ประธานอนุกรรมการ	
7	นายจิรพันธ์ ทองบุญเรือง	อนุกรรมการ	
8	นายพีรเดช คงเดชา	อนุกรรมการ	
9	นางสาวบุญย์พิชชา บุญยรัตน์พันธุ์	อนุกรรมการ	
10	นายธนปรัชญ์ คงปาน	อนุกรรมการ	
คณะอนุกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง			
11	นายศักดิ์ดา ภารา	ประธานอนุกรรมการ	
12	นายแดนชัย ไชวิเศษ	อนุกรรมการ	
13	นางสาวสุประวีณ์ เณรตาก้อง จันทร์แดง	อนุกรรมการ	
14	นายจิรณัทย์ ชาญเชิงพาณิชย์	อนุกรรมการ	
15	นางสาววลัยภรณ์ แสงเพชร	อนุกรรมการ	
สำนักกฎหมาย			
16	นางสาวเรณูมาศ รักษาแก้ว	นิติกรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานพัฒนากฎหมาย
17	นายณัฐกฤษ มุสิกะโสภ	นิติกรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานกฎหมาย 3
18	นายมนัสธนนท์ เอกโภควัฒน์	วิทยากรชำนาญการ	กลุ่มงานกฎหมาย 3
สำนักวิชาการ			
19	นางสาวนารีลักษณ์ ศิริวรรณ	ผู้บังคับบัญชา กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา	กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สังกัด
20	นางสาววิจิตรา ประยูรวงษ์	วิทยากรเชี่ยวชาญ	กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
21	นางสาวศรันยา สีมา	นิติกรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานบริการวิชาการ 1
22	นายณัฐพงศ์ พันธุ์ไชย	วิทยากรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานบริการวิชาการ 2
23	นายวิริยะ คล้ายแดง	วิทยากรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานบริการวิชาการ 2
24	นายวิชาญ ทราโยอ่อน	วิทยากรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานบริการวิชาการ 3
25	นางสาวปิยะวรรณ ปานโต	วิทยากรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
26	นางสาววิมลรักษ์ ศานติธรรม	วิทยากรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
27	นายจันทรม สี่หาบุญลี	วิทยากรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
28	นายสิริสุร กระแสร์สุนทร	วิทยากรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
29	นางสาวปริยวรรณ สุวรรณสุนย์	วิทยากรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
30	นางสาวอัญชลี จวงจันทร์	วิทยากรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
31	นางสาววิลาสิณี ฉายรัตน์ตระกูล	วิทยากรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
32	นางสาวบุษิตา ไททยานนท์	วิทยากรชำนาญการ	กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
33	นายคณาธิป ไกยชน	วิทยากรชำนาญการ	กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
34	นางสาวสุภาพิชญ์ ธีระวัฒน์	นิติกรชำนาญการ	กลุ่มงานบริการวิชาการ 1
35	นายเปรม ถาวรประภาสวัสดี้	วิทยากรชำนาญการ	กลุ่มงานบริการวิชาการ 3
36	นางสาวปัทมา อินสิงห์	วิทยากรปฏิบัติการ	กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
สำนักงานประชุม			
37	นางสาวกิงกาญจน์ ภู่มาลี	นิติกรเชี่ยวชาญ	กลุ่มงานพระราชบัญญัติและ ยุติติ 1
38	นางสาวศศิพินท์ สิ้นสวาท	นิติกรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานพระราชบัญญัติและ ยุติติ 2
39	นางสาวสวรรยา ทองคำ	นิติกรชำนาญการ	กลุ่มงานเข้าชื่อเสนอกฎหมาย
40	นางสาววรินทร์ ภักดีฉนวน	นิติกรปฏิบัติการ	กลุ่มงานระเบียบวาระ
41	นางสาวรัตน์กมล ชื่นสมบุญ	วิทยากรปฏิบัติการ	กลุ่มงานระเบียบวาระ
42	นายกันตินันท์ ตั้งใจ	เจ้าพนักงานธุรการ ชำนาญงาน	กลุ่มงานบริหารทั่วไป
สำนักกรรมาธิการ 1			
43	พันจ่าอากาศโทฤทธิชัย จันทา	นิติกรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานคณะกรรมการ การคมนาคม
44	นางสาวปริญญากัณฑ์ ลิ้มป้อนกิตดี	นิติกรชำนาญการ	กลุ่มงานคณะกรรมการ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
45	นายพงศกร คเชนทรพรรค	นิติกรชำนาญการ	กลุ่มงานคณะกรรมการ แก้ปัญหาหนี้สิน ความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำ

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สังกัด
46	นายนิธิวิทย์ ไชยเหมวงค์	นิติกรชำนาญการ	กลุ่มงานคณะกรรมการ การพัฒนาการเศรษฐกิจ
47	นางสาวกั้งสตาล เทียนทอง	วิทยากรชำนาญการ	กลุ่มงานคณะกรรมการ การสื่อสาร โทรคมนาคม และ ดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
48	นางสาวนิภาณุช ท้าวโพธิ์เอน	นิติกรปฏิบัติการ	กลุ่มงานคณะกรรมการ การสื่อสาร โทรคมนาคม และ ดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
49	นายศรายุทธ พันพรหม	วิทยากรปฏิบัติการ	กลุ่มงานคณะกรรมการ การสื่อสาร โทรคมนาคม และ ดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
สำนักกรรมการ 2			
50	ว่าที่ร้อยตรีต้นตมณ ไทยคำ	นิติกรชำนาญการ	กลุ่มงานคณะกรรมการ กิจการสภาผู้แทนราษฎร
51	นางสาวกลยา ถนอม	นิติกรปฏิบัติการ	กลุ่มงานคณะกรรมการ กิจการศาล องค์การอิสระ องค์การอัยการ รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชน และกองทุน
52	นายวิชิต ปัจจัยโคถา	นิติกรชำนาญการ	กลุ่มงานคณะกรรมการกีฬา
53	นายศวิษฐ์ พงศ์กัลป์	นิติกรชำนาญการ	กลุ่มงานคณะกรรมการ การตำรวจ
54	นายกฤษณ์ สีสาส์พิสุทธิ	นิติกรปฏิบัติการ	กลุ่มงานคณะกรรมการความ มั่นคงแห่งรัฐ กิจการชายแดน ไทย ยุทธศาสตร์ชาติและการ ปฏิรูปประเทศ
55	นางสาวณิชาภัทร นุชพ่วง	นิติกรปฏิบัติการ	กลุ่มงานคณะกรรมการ การต่างประเทศ
สำนักกรรมการ 3			
56	นางสาวกัญญภัทร ภัคดี	นิติกรชำนาญการ	กลุ่มงานคณะกรรมการ การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
57	นางสาวเนติรัษฎ์ พานิช	นิติกรชำนาญการ	กลุ่มงานคณะกรรมการ การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สังกัด
58	นายชุตติเดช โรจนมนต์	นิติกรปฏิบัติการ	กลุ่มงานคณะกรรมการ การที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
สำนักประชาสัมพันธ์			
59	นางสาวฉวีวรรณ เต็มผล	วิทยากรเชี่ยวชาญ	กลุ่มงานผลิตเอกสาร
60	นางสาวอรทัย แสนบุตร	วิทยากรชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานผลิตเอกสาร
สำนักสารสนเทศ			
61	นายธนาวุฒิ จันทิมา	นักวิชาการคอมพิวเตอร์ ชำนาญการ	กลุ่มงานวิทยาการคอมพิวเตอร์
62	นายสุรพงษ์ รัตตมณี	นักวิชาการคอมพิวเตอร์ ปฏิบัติการ	กลุ่มงานวิทยาการคอมพิวเตอร์
สถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์รัฐสภา			
63	นางสาวพัลลภา เขียวแก้ว	นักประชาสัมพันธ์ เชี่ยวชาญ	กลุ่มงานผลิตรายการ วิทยุกระจายเสียง
64	นางสาวกมลทิพย์ สิริกุลนิวัฒน์	นักประชาสัมพันธ์ชำนาญการพิเศษ	กลุ่มงานผลิตรายการโทรทัศน์
สำนักรักษาความปลอดภัย			
65	นายเจษฎา พรหมย้อย	ตำรวจรัฐสภา (เจ้าหน้าที่ ตำรวจรัฐสภา) ปฏิบัติการ	กลุ่มงานเทคโนโลยีรักษา ความปลอดภัย

ส่วนที่ 5

ประมวลภาพกิจกรรมการจัดโครงการสัมมนาวิชาการ
 เพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนภารกิจของฝ่ายนิติบัญญัติ
 เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญ
 แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
 ในวันพฤหัสบดีที่ 16 พฤษภาคม 2567 เวลา 08.30-12.00 นาฬิกา
 ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (โปรแกรม Zoom)

